

References

1. Bilous P. V. Psihologija literaturnoi' tvorchosti : navch. posib. / P. V. Bilous. – Kyi'v : Akademydav, 2014. – 216 s.
2. Vygotskij L. S. Psihologija iskusstva / L. S. Vygotskij. – Rostov n/D. : Feniks, 1998. – 480 s.
3. Moljako V. Metodologichni ta teoretychni problemy doslidzhennja tvorchoi' dijal'nosti / V. O. Moljako // Strategii' tvorchoi' dijal'nosti. – Kyi'v : Osvita Ukrai'ny, 2008. – S. 7 – 51.
4. Franko I. Iz sekretiv poetychnoi' tvorchosti [Elektronnyj resurs] / I. Ja. Franko. – Rezhym dostupu: <http://elibra.ru/read/225688-iz-sekretiv-poetichnoyi>. – Nazva z ekrana.
5. Jung K. G. Otnoshenie psihologii u pojeticheskomu tvorcestvu / K. G. Jung // Duh v cheloveke, iskusstve i literature / K. G. Jung. – Minsk : Harvest, 2003. – S. 90 – 113.
6. Shevchenko T. Kobzar [Elektronnyj resurs] / T. G. Shevchenko. – Rezhym dostupu: <http://poetry.uazone.net/kobzar/>. – Nazva z ekrana.

Kotlova L.O., Marchuk K.A. PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS OF MAKING POETIC TEXT (ACCORDING TO A SCIENTIFIC TREATISE "FROM THE SECRETS OF POETRY" BY I. FRANKO)

The features of a scientific approach of Ivan Franko to the question of psychological nature of literary creation have been discussed in the article. In particular treatise "Of the secrets of poetic creativity" is analyzed, in it the researcher insists on the exclusive role of the unconsciousness in the creative activity of the writer, focuses on features of creative imagination, associative thinking. According to Franko some part of unconsciousness in the creation of the work is a proof of a talent poet, aesthetic measure of the weight of his works. Another indicator of the quality of the poetic text is the way how ideas relate in a poetic composition. After analyzing the laws of association of ideas existing in psychology and their action within the poetry the researcher concludes that poets unconsciously follow these laws or act contrary to them depending on artistic goals. Describing the poetic imagination Franco compares the images generated by it with the images that appear in dreams. He believes that through the study of the origin and functioning of the carotid visions and hallucinations we can closely approach the knowledge of poetic imagination and poetry. The ability to create illustrative, plastic images, symbolism brings sleepy fantasy of poetic. In addition they both are creative, capable to create in our imagination such scenes and situations that we have never experienced in life, but that will be quite familiar to us to believe in their authenticity.

The article argues that in the late nineteenth century Franco raises a number of problems of psychology of literary works that have not lost their relevance today.

Key words: poetry, poetic imagination, the laws of association of ideas, subconsciousness, image, sensation.

УДК 159.922.86–056:[005.32:331.54]

М.О. КОЦЬ, І.В. ОНОПЧЕНКО, І.В. ОЗОРОВСЬКИЙ

РОЛЬ МОТИВАЦІЙНИХ ЧИННИКІВ У ПРОФЕСІЙНОМУ САМОВИЗНАЧЕННІ ПІДЛІТКІВ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

Стаття присвячена аналізу теоретико-емпіричного дослідження ролі мотиваційної сфери у процесі професійного самовизначення підлітків з особливими потребами. Діагностовано мотиваційну спрямованість на спілкування – прагнення за будь-яких умов підтримувати стосунки з людьми, орієнтація на спільну діяльність, на соціальне схвалення, залежність від групи, потреба в прихильності й емоційних взаєминах з людьми. Розкрито стійкий взаємовплив мотиваційної сфери на самовизначення підлітка. Визначено чинники впливу на вибір майбутньої професійної діяльності дітей з обмеженими можливостями, коли відбувається їхнє і особистісне самовизначення.

Ключові слова: мотиваційні чинники, професійне самовизначення, підлітки з особливими потребами.

Статья посвящена анализу теоретико-эмпирического исследования роли мотивационной сферы в процессе профессионального самоопределения подростков с особыми потребностями. Диагностирована мотивационную направленность на общение – стремление при любых условиях поддерживать отношения с людьми, ориентация на совместную деятельность, на социальное одобрение, зависимость от группы, потребность в привязанности и эмоциональных отношениях с людьми. Раскрыто устойчивое взаимовлияние мотивационной сферы на самоопределение подростка. Определены факторы влияния на выбор будущей профессиональной деятельности детей с ограниченными возможностями, когда происходит их и личностное самоопределение.

Ключевые слова: мотивационные факторы, профессиональное самоопределение, подростки с особыми потребностями.

Постановка проблеми. У сучасному суспільстві проблема професійного самовизначення молоді є однією з найважливіших у становленні людини як повноцінного члена соціуму. Для підліткового віку необхідним є визначення структури мотиваційної сфери, якою керуються підлітки в практичній і навчальній діяльності. Відомості про мотиваційні чинники, що спонукали обрати ту чи іншу професію є основним матеріалом для профорієнтаційної роботи [1; 2; 4; 5]. Для дітей з особливими потребами сфера професійного

самовизначення є іншою, як і мотиваційна структура вибору професії. Саме тому вивчення проблеми мотивації підлітків у професійному самовизначенні набирає все більшої актуальності й потребує детального вивчення та аналізу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема професійного самовизначення є однією із актуальних проблем, що виникають у житті осіб із особливими потребами. Засвоєння певної професії є важливою умовою реалізації закладеного потенціалу підлітка із особливими потребами та засобом його реабілітації, включення у соціум та адаптації до активної участі у його житті [3]. Профорієнтація підлітка спрямована на вирішення одного із значущих завдань соціалізації особистості – задачі професійного самовизначення. Теорія та практика профорієнтаційної роботи мають практично столітню історію. Широкий комплекс заходів, що складають собою профорієнтацію, виходить за рамки психології та педагогіки й включає у себе цей багатолітній досвід профорієнтування особистості [9].

Серед вітчизняних психологів, котрі займалися проблемами профорієнтації, є: А. Е. Голомшток, Є. О. Клімов, М. О. Коць, І. С. Кон, Е. С. Романова, М. М. Чистяков, М. С. Пряжніков та ін. Однак, на сьогодні все ще не було проведено досліджень та створено наукових праць, котрі б системно вирішували педагогічні та психологічні аспекти комплексного підходу до профорієнтування осіб із особливими потребами. Одним із найважливіших завдань у реабілітації підлітків із особливими потребами є процес соціалізації, тобто, включення особливої дитини у соціум, що передбачає, окрім відношення до певних соціальних груп, також професійну діяльність на користь суспільства. Профорієнтація є підготовкою підлітка до свідомого вибору професії. Під свідомим вибором професії розуміється інформованість підлітка щодо видів роботи, котрі користуються значним попитом та мають велике значення для соціуму, знання про способи набуття того чи іншого виду діяльності, його доступності та розповсюдженості, та розуміння вимог, що будуть поставлені перед майбутнім фахівцем у тій чи іншій області сфери продаж чи надання послуг. Також важливим є усвідомлення власних можливостей, умінь та навичок, котрі можуть відповідати чи не відповідати вимогам бажаної професії.

Профорієнтацією називають спеціально організований комплекс заходів, спрямований на допомогу в оптимізації процесів професійного самовизначення серед підлітків. Головною задачею цього процесу є усебічний розвиток особистості учня, розкриття його ресурсів, умінь та навичок на шляху до усвідомлення свого професійного призначення. Для профорієнтування осіб із обмеженими можливостями важливим є створення у них активного ставлення до себе, усвідомлення себе як повноцінної одиниці, що може функціонувати разом із усіма іншими, виконуючи певну діяльність. Маючи активну життєву позицію, особа із особливими потребами, буде мати прагнення до творчої самореалізації та пошуку свого місця у світі. Окрім цього важливим є факт адекватного усвідомлення своїх психофізіологічних можливостей, що у дітей із особливими потребами є у більшій чи меншій мірі обмеженими певними психічними чи фізіологічними порушеннями. Особи із особливими потребами мають складнощі у професійному самовизначенні через низку причин об'єктивного (пов'язаних із певними психологічними чи фізичними дефектами, що обмежують можливості людини, та наслідками, викликаними ними) і суб'єктивного характеру [9].

Суб'єктивні причини першочергово пов'язані із неадекватним усвідомленням наслідків дефекту та впливу цих обмежень на професійний вибір, а, також, із з неадекватністю в оцінці професійно значущих якостей стосовно бажаного виду професійної діяльності. До причин, що обумовлюють неадекватний вибір професії серед осіб із особливими потребами, першочергово відноситься неадекватність їх уявлень про відповідність [8; 9] власних можливостей та вимог професії. У професійному самовизначенні осіб з особливими потребами діагностика їх реальних можливостей, усвідомлення та адекватна оцінка власних важливих для освоєння тієї чи іншої професії якостей, та відповідність вимогам обраного виду праці має важливе значення. Неадекватний вибір професії призводить до необхідності пошуку нового виду діяльності. При працевлаштуванні на невідповідну можливостям особи посаді, ця людина на практиці зіткнеться із тим, що не може справитися із даним видом професійної роботи та не може бути продуктивною, займаючись нею. Саме тому професійне самовизначення розглядається відповідно до індивідуальних можливостей людини із особливими потребами, а також враховує потреби соціуму. Сам процес профорієнтації розглядається у контексті вирішення педагогічних завдань по формуванню особистісних якостей, що мають значення у професійному самовизначенні, навчанні цій професії та подальшому успішному працевлаштуванні [7; 10].

Профорієнтаційна робота є індивідуальною, та методичний інструментарій залежить від конкретного випадку. Сама робота психолога мало чим відрізняється на стадії діагностування, однак результати, отримані у наслідок цього процесу, трактуються специфічно для кожного підлітка, із урахуванням його фізичного чи психологічного дефекту. Першочерговим завданням є виявлення сфер, що викликають професійний інтерес підлітка, а також його схильностей, талантів та психологічних характеристик, що відповідають вимогам бажаного виду роботи. Особи із особливими потребами потребують допомоги експертів після отримання професійної освіти, та систематичної підготовки у вигляді психологічного супроводу з питань поведінки на ринку праці, пошуку роботи та адаптації до вибраної професії.

Мета дослідження полягає у теоретико-емпіричному дослідженні ролі мотиваційної сфери у процесі професійного самовизначення підлітків з особливими потребами.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідження проводилось на базі Луцького навчально-реабілітаційного центру. Було продіагностовано 31 особу підліткового віку. Для реалізації мети було використано комплекс психодіагностичних **методів**: методика діагностики спрямованості на здобуття знань чи

на оцінку Є. П. Ільїна, Н. О. Курдюкової, методика діагностики мотивації досягнення успіху чи уникнення невдач А. А. Реана та методика діагностики професійної спрямованості особистості Б. Басса.

Отримані результати за шкалами методики діагностики спрямованості на здобуття знань чи на оцінку Є. П. Ільїна, Н. А. Курдюкової вказують на те, що високий рівень спрямованості на здобуття знань у 22,6% досліджуваних, середній рівень – 64,5%, низький рівень – 12,9%; високий рівень спрямованості на здобуття оцінки серед опитаних відсутній, середній рівень спостерігається у 79%, низький рівень – 29% (рис. 1). Отже, отримані результати свідчать, що у більшості досліджуваних домінує середній рівень спрямованості на здобуття знань та спрямованості на здобуття оцінки. Проте яскраво вираженим показником є спрямованість на здобуття знань, адже тут присутні 29% з високим рівнем мотивації на знання. Якщо аналізувати спрямованість на оцінку, то високий рівень тут відсутній.

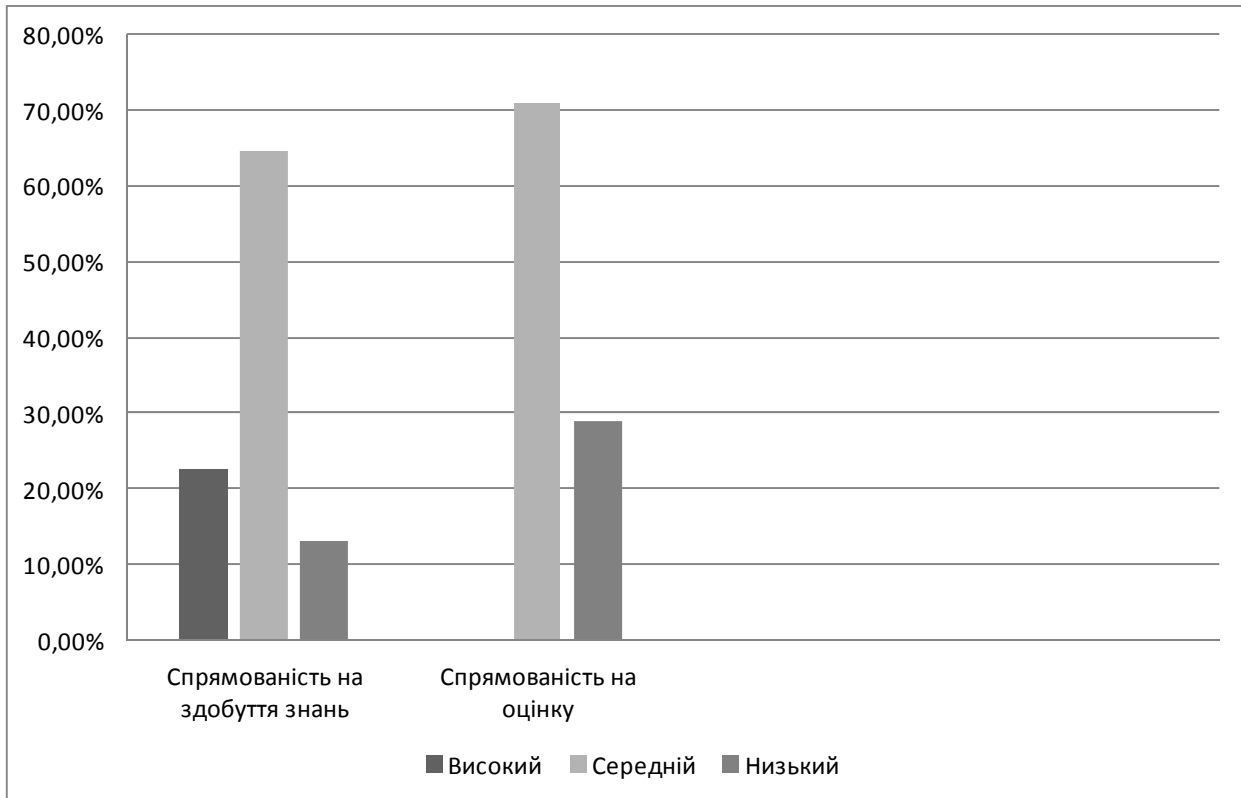

Рис. 1. Порівняльна діаграма дослідження спрямованості на здобуття знань і оцінку

Високий та середній рівні спрямованості на знання вказують на те, що у досліджуваних розвинуте прагнення до подолання різних труднощів, інтелектуальна активність, реалізація своїх здібностей та мотивація, яка знаходиться у навчальній діяльності (задоволення допитливості, розширення світогляду тощо). Проте, можлива ситуація, коли самі по собі знання, які одержує учень у школі, можуть бути для нього лише засобом досягнення інших цілей (уникнути покарання батьків, заслужити від них похвалу, отримати в майбутньому хороший атестат зрілості тощо). За таких умов до учіння його спонукає не інтерес, допитливість чи зацікавленість процесом здобуття знань, а те, що буде одержано в результаті учіння.

Отримані результати за шкалами методики діагностики мотивації досягнення успіху чи уникнення невдач А. А. Реана показали, що у більшості досліджуваних спостерігається мотивація на досягнення успіху – 48,4%, мотивація на уникнення невдач – 12,9%, невіражена мотивація (на успіх) – 32,2%, невіражена мотивація (страх невдач) – 6,5%.

Таким чином, майже для половини домінантним є мотивація досягнення успіху при виконанні завдання та у навчанні. Тобто, індивід керується не страхами, а сподіваннями на успішний результат. Він не покладає рук при невдалих спробах, а невдачі можуть його мотивувати на подальшу клопітку роботу. У 32% досліджуваних простежується невіражена мотивація, проте вона спрямована на успіх. Це також вказує на те, що у випадках невдач/успіхів у ситуаціях, людина сподівається в більшості на успіх. Мотивація уникнення невдач зустрічається у 8% опитаних. Ці досліджувані бояться бути неуспішними, погано виконати роботу, тому часто відмовляються від великих та важких завдань через острах зробити щось неправильно та зазнати невдачі. У 13% респондентів теж невіражена мотивація, проте вона спрямована на уникнення невдач, що свідчить про схильність до уникнення важливих справ через острах бути неуспішним, допуститися помилки. Отримані результати дослідження за шкалами методики діагностики професійної спрямованості особистості Б. Басса виявили спрямованість на спілкування у 48,4% досліджуваних, спрямованість на роботу – у 35,5%, спрямованість на себе – у 16,1%.

За результатами методики у 48% опитаних переважає спрямованість на спілкування, що вказує на прагнення за будь-яких умов підтримувати стосунки з людьми, орієнтацію на спільну діяльність або допомоги

людям, але часто на шкоду виконанню власних конкретних завдань; орієнтацію на соціальне схвалення, залежність від групи, потреба в прихильності і емоційних відносинах з людьми. Спрямованість на себе виявлено у 16% респондентів, що розкриває орієнтацію на пряму винагороду і задоволення безвідносно до роботи і співробітників, агресивність у досягненні статусу, владність, схильність до суперництва, дратівливості, тривожності, інтровертованості. У 36% виявлено спрямованість на роботу, тобто зацікавленість у вирішенні ділових проблем, виконання роботи якнайкраще, орієнтація на ділову співпрацю, здатність відстоювати в інтересах справи власну думку, яка корисна для досягнення спільної мети. Результати обрахунку коефіцієнту асоціації Юла дозволили зробити припущення про присутність тісного зв'язку між наступними показниками: мотивація досягнення успіху та спрямованість на роботу (КА – 0,949), мотивація уникнення невдач та спрямованість на себе (КА – 0,959), невиражена мотивація і спрямованість на спілкування (КА – 0, 7). Для підтвердження отриманих результатів було використано коефіцієнт взаємної сумісності Пірсона і Чупрова. Обрахунок коефіцієнту за шкалами методики діагностики спрямованості на здобуття знань чи на оцінку Є. П. Ільїна, Н. А. Курдюкової та методики визначення мотивації на досягнення успіху чи уникнення невдач А. А. Реана засвідчив високі статистично значущі зв'язки між мотивацією досягнення успіху та високим рівнем спрямованості на здобуття знань ($r=0,574$), невираженою мотивацією і середнім рівнем спрямованості на здобуття знань ($r=0,493$), мотивацією уникнення невдач та низьким рівнем спрямованості на здобуття знань ($r=0,737$). Загальний коефіцієнт кореляції Пірсона – високий позитивний ($r=0,654$), а коефіцієнт Чупрова – середній позитивний (0,375). Обрахунок коефіцієнту за шкалами методики діагностики професійної спрямованості особистості Б. Басса та методики визначення мотивації на досягнення успіху чи уникнення невдач А. А. Реана показав також високі статистично значущі зв'язки між мотивацією досягнення успіху та спрямованістю на роботу ($r=0,591$), мотивацією уникнення невдач та спрямованістю на себе ($r=0,656$), невираженою мотивацією і спрямованістю на спілкування ($r=0,602$). Загальний коефіцієнт взаємної сумісності Пірсона – високий позитивний ($r=0,846$), а коефіцієнт Чупрова – середній позитивний (0,423).

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок. Доведено, що досягненню професійної майстерності сприяє мотиваційний компонент, який забезпечує перетворення знань, умінь і навичок в засоби особистісного та професійного зростання. Досліджено, що у підлітків з особливими потребами переважає мотивація на досягнення успіху. Їх відрізняє наполегливість у досягненні мети, цілеспрямованість. Діагностовано мотиваційну спрямованість на спілкування – прагнення за будь-яких умов підтримувати стосунки з людьми, орієнтація на спільну діяльність, на соціальне схвалення, залежність від групи, потреба в прихильності й емоційних взаєминах з людьми. Результати дослідження показали середні рівні показників спрямованості на оцінку та знання, проте у більшості досліджуваних переважає мотиваційна спрямованість на оцінку. Розкрито стійкий взаємовплив мотиваційної сфери на самовизначення підлітка. Зокрема мотивація на досягнення успіху має зв'язок зі спрямованістю особистості на роботу та високим рівнем спрямованості на здобуття знань; на мотивацію уникнення невдач впливає спрямованість особистості на себе та низький рівень спрямованості на здобуття знань, а не виражена мотивація пов'язана зі спрямованістю на спілкування та з середнім рівнем спрямованості на здобуття знань. Визначено чинники впливу на вибір майбутньої професійної діяльності, коли відбувається і особистісне самовизначення дітей з обмеженими можливостями за умов, коли їх професійний вибір стає ще вужчим, а внутрішній світ та ставлення до оточення теж кардинально інше від звичайних людей. Перспективою для подальших досліджень вважаємо розроблення ефективних ігрових технологій щодо формування готовності до професійного самовизначення підлітків з особливими потребами.

Список використаних джерел

1. Васильєва Л. П. Профессиональное консультирование школьников с нарушениями психофизического развития и состояния здоровья на этапе выбора профессии / Л. П. Васильєва // Спец. адукація. – 2010. – № 3. – С. 9–15.
2. Гошовська Д. Т. Вплив самоакцептації на професійне самовизначення підлітків / Д. Т. Гошовська // Професійне самовизначення дітей з особливими потребами: зміст та організація формування : навч.-метод. посіб. / за ред.: М. О. Коць, Л. І. Волинець. – Луцьк : Вісник+К, 2012. – С. 89–99.
3. Інтернет-джерело, дата публікації 21.02.2015. – Режим доступу: [link: <http://moi-portal.ru/novosti/12949-proforientatsiya-detey-s-ogranichennymi-vozmozhnostyami-zdorovya/>]
4. Коць М. Вікова динаміка професійного самовизначення дітей з особливим потребами / М. Коць, О. Поліщук // Психолог. перспективи. – 2015. – Вип. 26. – С. 177–187.
5. Коць М. О. Вікові особливості професійного самовизначення як компоненту соціалізації дітей з вадами психофізичного розвитку / М. О. Коць // Проблеми сучасної психології : зб. наук. пр. ДВНЗ “Запорізь. нац. ун-т», Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України / за ред.: С. Д. Максименка, Н. Ф. Шевченко, М. Г. Ткалич. – Запоріжжя : ЗНУ, 2015. – № 1 (7) – С. 117–122.
6. Климов Е. А. Психология профессионального самоопределения / Е. А. Климов. – Ростов н/Д. : Феникс, 1996. – 512 с.
7. Маркова А. К. Психология профессионализма / А. К. Маркова. – М. : Знание, 1996. – 308 с.
8. Пряхникова Е. Ю. Психология труда и человеческого достоинства / Е. Ю. Пряхникова, Н. С. Пряхников. – М. : Академия, 2003. – 480 с.
9. Романова Е. С. Психодиагностика : учеб. пособие для студ. вузов. – СПб. : Питер, 2007. – 652 с.

10. Rudolf W. L. Schliisselqualifikationen: Handlungs- und Methodenkompetenz, personale und soziale Kompetenz / W. L. Rudolf. – München : Deutscher Taschenbuchverl, 2000. – XXI. P. 579.

References

1. Vasil'eva L. P. Professional'noe konsul'tirovanie shkol'nikov s narushenijami psihofizicheskogo razvitiya i sostojanija zdorov'ja na jetape vybora professii / L. P. Vasil'eva // Spec. adukacija. – 2010. – № 3. – S. 9–15.
2. Goshovs'ka D. T. Vplyv samoakceptacii' na profesijne samovyznachennja pidlitkiv / D. T. Goshovs'ka // Profesijne samovyznachennja ditej z osoblyvymy potrebamy: zmist ta organizacija formuvannja : navch.-metod. posib. / za red.: M. O. Kocja, L. I. Volyneč. – Luc'k : Visnyk+K, 2012. – S. 89–99.
3. Internet-dzherelo, data publikacii' 21.02.2015. – Rezhym dostupu: [link: <http://moi-portal.ru/novosti/12949-proforientatsiya-detej-s-ogranichenymi-vozmozhnostyami-zdorovya/>]
4. Koc' M. Vikova dynamika profesijnogo samovyznachennja ditej z osoblyvymy potrebamy / M. Koc', O. Polishhuk // Psiholog. perspektyvy. – 2015. – Vyp. 26. – S. 177–187.
5. Koc' M. O. Vikovi osoblyvosti profesijnogo samovyznachennja jak komponentu socializacii' ditej z vadamy psihofizychnogo rozvytku / M. O. Koc' // Problemy suchasnoi' psihologii' : zb. nauk. pr. DVNZ "Zaporiz. nac. un-t", In-tu psihologii' im. G. S. Kostjuka NAPN Ukrai'ny / za red.: S. D. Maksymenka, N. F. Shevchenko, M. G. Tkalych. – Zaporizhzhja : ZNU, 2015. – № 1 (7) – S. 117–122.
6. Klimov E. A. Psihologija professional'nogo samoopredelenija / E. A. Klimov. – Rostov n/D. : Feniks, 1996. – 512 s.
7. Markova A. K. Psihologija professionalizma / A. K. Markova. – M. : Znanie, 1996. – 308 s.
8. Prjazhnikova E. Ju. Psihologija truda i chelovecheskogo dostoinstva / E. Ju. Prjazhnikova, N. S. Prjazhnikov. – M. : Akademija, 2003. – 480 s.
9. Romanova E. S. Psihodiagnostika : ucheb. posobie dlja stud. vuzov. – SPb. : Piter, 2007. – 652 s.
10. Rudolf W. L. Schliisselqualifikationen: Handlungs- und Methodenkompetenz, personale und soziale Kompetenz / W. L. Rudolf. – München : Deutscher Taschenbuchverl, 2000. – XXI. P. 579.

Kots M.O., Onopchenko I.V., Ozorovskiy I.V. THE IMPORTANCE OF MOTIVATION FACTORS IN PROFESSIONAL SELF-DETERMINATION TEENS WITH SPECIAL NEEDS

The article is a theoretical and empirical research of an importance of motivation in professional self-determination teenagers with special needs. It reveals that teenagers with special needs tend to be motivated to succeed. In this research we diagnosed that they have a motivation to any sort of communication with surroundings. They have a desire to communicate with people and seek common activities, social approval. Also, teenagers with special needs are addicted to social groups and have a need for affection and emotional relationship with people. The article reveals a distinct trade-offs between motivation and teenager's self-determination. Motivation for success is connected with an aspiration to work and the high-level desire to get new knowledge. Egoism and the low-level desire for knowledge effect on a motivation to avoid failures. The low level of a motivation for communication and the average level of desire for knowledge don't effect on that rates. The research describes factors, which have influence on choice of future professional activity of teenagers with special needs. We reveal a desire of adolescents to be useful, to engage in interesting activities. Also, we evaluated factors of occupational choice by following criterias: a prestige and an authority.

Key words: *motivation factors, professional self-determination, teens with special needs.*

УДК [159.98:159.944.4]:616.89

В.В. КОШИРЕЦЬ

ОСОБЛИВОСТІ НАДАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ ОСОБАМ З ПТСР

У статті розглядаються особливості психологічної практики з особами, які пережили психотравму. Зазначено, що психологічну допомогу особам, які пережили психотравмуючі події, необхідно розглядати як психологічний супровід особистості, який спрямований на позитивні зміни з метою інтеграції та розвитку її всіх рівнів. Представлено різні підходи до розуміння феномену посттравматичного стресового розладу та методи роботи з психотравмою.

Презентовано детальний аналіз інтегративної багатовимірної моделі вибору стратегій BASIC Ph. Обґрунтовано, що весь спектр особистісних можливостей у виборі стратегій виходу з кризи має активно використовуватись людиною на шляху подолання життєвих труднощів.

Ключові слова: *посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), психотравма, стресова ситуація, кризова ситуація, дезінтеграція життєвого досвіду, самоорганізація, саморегуляція, стратегії подолання, особистісні ресурси, інтегративна багатовимірна модель «BASIC Ph».*

В статье рассматриваются особенности психологической практики с лицами, пережившими психотравму. Отмечено, что психологическую помощь лицам, которые пережили психотравмирующие события, необходимо рассматривать как психологическое сопровождение личности, направленную на